

KO SE KORENIN ZAVEMO

Katarina Kobilica, Andrej Studen: Volja do dela je bogastvo. Mikrozgodovinska študija o ljubljanskem stavbnem podjetniku Matku Curku (1885 – 1953) in njegovi družini; Korenine, Nova revija; Ljubljana 1999; 148 strani.

Premišljevanje o knjigi Katarine Kobilica in Andreja Studna bi lahko naslovili tudi z *»ko je bil svet še v redu«*, prav to nam namreč pride na misel, ko se v prvem delu srečamo s pravcato »zgodbo o uspehu«, ki je siromašnega fantiča iz Šturij v Vipavski dolini najprej privedla v ajdovsko tekstilno tovarno, od tam pa na številna gradbišča in končno v obrtno šolo v Ljubljani, ki mu je že pred prvo svetovno vojno določila nadaljno, vsekakor izjemno uspešno življenjsko pot. Prvi del študije je namenjen ljudem – patriarhu družine Curk, njegovi družici, njunim otrokom in »sopotnikom« – številnim članom njihove »velike družine« (služinčadi, delavcem in podnajemnikom). Avtorja nam najprej izjemno predstavno opišeta okolje, v katerega so se na začetku družbenega vzpona preselili Curki (Mirje), njihove sosede in končno še njihovo domovanje. Z njima se sprehodimo skozi labirint prostorov, si ogledamo opremo in se spoznamo s stanovalci. Prav zapisi o njih, njihovem vsakdanjiku, medsebojnih odnosih, vrednotah in strahovih, so po moje biser te študije. Skozi oči portretirancev namreč zremo v vsakdan ljubljanskega višjega srednjega sloja, v katerega je Fortuna (z dobro mero truda in drznosti) končno privedla stavbenika Matka Curka in njegovo družino. Curkovi dnevniški zapisi resda ne odkrivajo prelomnih političnih dilem tedanjosti, v njih hvalabogu zaman iščemo narodnjaško-politikantsko dušebrižništvo in puhloglavo hlepenje po žrtvovanju za politično-strankarski narodov blagor, vseeno pa s svojo življenjskostjo in pragmatizmom orišejo precej verodostojnejši portret dobe kot marsikateri »veliki memoari«. Popreproščeno bi se lahko reklo, da sta avtorja ubrala pot preučevanja družbe *»od posameznega k splošnemu«*, od družine k družbenemu razredu. Pri tem pristopu je zanimivo in vredno pozornosti prav vse – od naku pa družinskega avtomobila, radia, *francoskega* vrta, plesnih vaj pri Jenku do natančno določenega jedilnika in večernih gospodarjevih obiskov krčme. Vse to je namreč v enaki meri kot

Curkom, lastno tudi vsem drugim družinam istega socialnega kroga. Predstavljena družina je dosegla družbeni vzpon mimo »srebrne žlice« in podedovanih cekinov. Zlasti gospodarju je treba šteti v dobro, da se kljub družbenemu vzponu ni ponižal s papagajskim prevzemanjem maloumnih muh ljubljanske »čaršije« in je sebi in družini znal ohraniti določeno pokončnost in skromnost, ki jo zasledimo v izboru »letovišč« za otroke (Vrhovo pri Radečah, Vipavska dolina), v simpatično stiskaških, mollierovskega opisa vrednih oblačilnih in prehrabnih prebliskih ter nenazadnje tudi v njegovem življenjskem vodilu, ki sta ga avtorja izbrala za naslov svoje knjige.

V drugem delu avtorja natrosita nekaj utrinkov iz Curkovega poklicnega delovanja (precej pozornosti namenjata njegovemu sodelovanju z Jožetom Plečnikom) in popišeta tudi tri pomembnejše družabne dogodke, ki so se povsem v nasprotju s Curkovim siceršnjim nezanimanjem za formo in meščansko družabnost, globlje odrazili v njegovem življenju – gre za opis praznovanja šestdesetletnice Curkovega znanca in slovenskega pisatelja Frana Saleškega Finžgarja (1931), ki je župnikoval v Trnovem, za II. jugoslovanski evharistični kongres (1935) ter tabor z razvitjem prapora prosvetnega društva v Trnovem (1937), ki je za družino Curk pomenil svojevrstno družbeno odlikovanje, saj je bila Zora Curk ob ljubljanskem županu Adlešiču izbrana za botro prapora.

V bistvu sta oba dela pripovedi neločljivo povezana – mojstrovo uspešno poklicno uveljavljanje je njegovo družino gmotno in socialno kvalificiralo v višji meščanski sloj, zgodovina njegovega, iz skromnih začetkov vzniklega gradbenega podjetja pa je postala del urbane zgodovine narodove prestolnice. Precej črnila (in žolča) je bilo že prelitega o najslavnejšem graditelju Ljubljane in končno je napočil čas, da nekaj svetlobe posije tudi na človeka, ki je številnim mojstrovim stvaritvam vdahnil življenje. Zatorej moramo ob Plečnikovih Žalah, NUK-u, ljubljanskih tržnicah in številnih drugih spomenikih arhitekture z dolžnim spoštovanjem omenjati tudi ime človeka, ki je znal sanje genija preliti v materialni svet. Pisca sta uvrstila v študijo osem gradenj, ki jih je izvedlo Curkovo gradbeno podjetje – adaptacijo trnovske cerkve (1929; sém je Curk z družino redno hodil k maši), gradnjo kraljevega lovskega dvorca v Kamniški Bistrici (1933), gradnjo cerkve na Barju (1937), za-

vetišča sv. Jožefa (1938), cerkve na Rakeku (1936 - 1938), pa gradnjo NUK-a (1936 - 1941), Žal (1938 - 1939) in ureditev nabrežja Ljubljani-ce (1930 - 1932) s tržnicami (1940 - 1942).

»*Voljo do dela*« priporočam zgodovinarjem meščanstva, ljubiteljem svežega, a nikakor ne »lahkotnega« branja o preteklosti ter seveda za ljubljanim v Ljubljano.

Aleksander Žižek

SNAGA IN RED VZDRŽUJETA SVET

Georges Vigarello: Čisto in umazano. Telesna higiena od srednjega veka naprej; Založba / *cf., Rdeča zbirka; Ljubljana 1999; 320 strani.

Od prešernega vzajemnega pljuskanja, čofotanja in potenja v srednjeveških »kopelih«, kjer se je klientela obeh spolov še najmanj posvečala telesni čistoči (pa toliko bolj sproščujoči družabnosti), preko sramežljivega pokrivanja večine telesne površine, »zatesnjevanja« por na koži ter selektivnega umivanja vidnih delov, »suhe higiene« z drgnjenjem, preoblačenjem perila in dišavljenjem do (vnovičnega) spoznanja o poživljajočem in zdravilnem učinku kopeli ter čistoče v današnjem pomenu besede. Takšno je potovanje po zgodovini osebne (in javne) higiene, ki nam ga oriše Georges Vigarello.

Seveda se za tem skriva mnogo več - zavedanje lastnega telesa in skrb zanj, prilagajanje vsakokratnim normam družbene sprejemljivosti je determinanta posameznikovega mesta v družbi. »Čisto« in »prav« sta vedno atributa, ki tudi v higienizaciji pripadata vladajočemu sloju. Umazanost je značilnost družbeno inferiornih. Čistost navzven vseskozi obeta tudi notranjo čistost (poštenje, delavnost) - čisti sloji (in ljudstva v celoti) so seveda večvredni, postavljeni nad one, ki že s svojo »umazanostjo« (nesprejemljivostjo) dajejo vtis divjosti in primitivizma.

Prav tu se stakneta in prepleteta motiva obeh »vej« zgodovinopisja - klasične (zazrte navzven, v družbene prelomnice, tektonske premike »razredov«) in »moderne« (usmerjene v manj bombastične pa dolgotrajnejše procese in nenazadnje v posameznika in njegov odnos ter vlogo v prej omenjenih prelomnejših procesih). Šele ob upoštevanju obeh komponent realnosti/zgodo-

vine (zunanje/širše in ponotranjene/»manj pomembne«) dobi ukvarjanje s tematiko, ki bi se pravovernemu zgodovinarju še pred leti zdela naravnost bogokletna, svoj smisel. Praktično vsem prelomnicam na področju higienizacije lahko najdemo protitež (pa tudi izvor) v dogodkih in procesih družbenega razvoja - že omenjeno igrivost skupnih kopeli je upihnila črna smrt, telo pokrila in z grešnostjo stigmatizirala pa poznosrednjeveška zazrtost v krščanski »onstran«. Napudrane lasulje, čipke in razkošno perilo so iznajdba družbe, ki je uživala v bližini in življenju, strahu pred vodo in umivanjem pa se še ni otresla. Odkrivanje naravne (»rustikalne«) jedrosti, svežine in čistoče je otrok osvoboditve meščanstva in njegovega vzpona. Poslans-tvo vsakokratne elite je oblikovanje sistema »vrednot« - tudi v higienizaciji in medsebojnem obnašanju, in nenazadnje *prosvetljevanje* nepriviligiranih. Plemstvo piše o napol podivjanih, zamazanih in zanemarjenih kmetavzih, meščanstvo o podobnih prebivalcih zgodnjekapitalističnih mest. Vsem opisom je skupna nekakšna privoščljiva mrščavica in morbiden užitek pri popisovanju razmer, ki se tako boleče razlikujejo od »družbeno« sprejemljivih.

Odslikavi evropske zgodovine čistoče sledi spremna študija Andreja Studna, ki predstavi tudi trenutno stanje slovenskega raziskovanja zgodovine higienizacije, bralcu pa ponudi bogat izbor dodatnega branja - pač v skladu z zasnovo zbirke, ki temelji na predstavljanju (izdajanju) del, ki ne ponujajo končnih (zacementiranih) modrosti, temveč usmerjajo v nadaljnje iskanje in preučevanje obravnavane teme.

Aleksander Žižek

VSE, KAR STE VEDNO ŽELELI VEDETI O LISTINAH

Božo Otorepec, Dragan Matić: Izbrane listine Zgodovinskega arhiva Ljubljana 1320 - 1782; Gradiva in razprave št. 19; Zgodovinski arhiv Ljubljana 1998; 85 (1 - *Fotografije*) in 192 strani (2 - *Transkripcije z regest in komentarji*).

Pričujoča objava listin je zagledala luč sveta v jubilejnem 1998. letu, ko je ZAL proslavil svojo stoletnico. Praznovalo se je skozi vse leto, razen